
ÅRSRAPPORT 2017

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

NIDAROS DOMKIRKES
RESTAURERINGSARBEIDER

INNHold

1 STYRETS BERETNING	04
2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL	06
VIRKSOMHETEN OG SAMFUNNSOPPDRAGET.....	06
Formål.....	06
Visjon og verdier.....	06
Faglig tilnærming.....	06
Samarbeid.....	07
Langtidsplan 2018-2022 (30).....	07
ORGANISASJON OG LEDELSE.....	08
UTVALGTE HOVEDTALL.....	09
3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER	10
SAMLET VURDERING AV RESULTATER, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK.....	10
OVERORDNET MÅL 1.....	16
Prioriteringer – periodemål for 2017.....	16
Resultat, måloppnåelse og ressursbruk for prioriterte periodemål i 2017.....	16
OVERORDNET MÅL 2.....	20
Prioriteringer – periodemål for 2017.....	20
Resultat, måloppnåelse og ressursbruk for prioriterte periodemål i 2017.....	20
OVERORDNET MÅL 3.....	24
Prioriteringer – periodemål for 2017.....	24
Resultat, måloppnåelse og ressursbruk for prioriterte periodemål i 2017.....	24
OVERORDNET MÅL 4.....	30
Prioriteringer – periodemål for 2017.....	30
Resultat, måloppnåelse og ressursbruk for prioriterte periodemål i 2017.....	30
4 STYRING OG KONTROLL I VIRKSOMHETEN	38
Vurdering av styring og kontroll.....	38
HMS.....	38
Personal- og organisasjonsmessige forhold.....	38
Program for styring og ledelse i staten (2014-2017)	40
Likestilling.....	40
Samfunnsikkerhet og beredskap.....	42
Revisjonsmerknader fra Riksrevisjonen.....	42
Fellesføringer fra KMD.....	42
5 VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER	44
6 ÅRSREGNSKAP	46
Ledelseskomentarar årsregnskap 2017.....	46
Prinsippnote til årsregnskapet.....	48
Oppstilling av rapporter.....	49

- **ENDRET ORGANISASJON**
- **PUBLIKUMSREKORD**
- **SAMISK ALTERUTSMYKNING**
- **INTERNASJONALT KALKFORUM**
- **OPPGRADERT PILEGRIMSLED**

Dette er noen av høydepunktene i den samlede virksomheten i Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) i 2017.

Vi kan mao rapportere om et år med god mål-oppnåelse på mange felt. NDR omorganiserte sin virksomhet pr 01.04.17 etter en lengre utviklingsprosess med bred involvering. Omorganiseringen har tatt betydelig kapasitet i hele organisasjonen, både før og etter virkningsdato. Dette er en del av begrunnelsen der måloppnåelsen ikke har vært fullstendig.

Innenfor sikring, vedlikehold og restaurering av Nidarosdomen og Erkebispegården har vi i stor grad nådd de konkrete restaureringsmål. Innenfor digitalisering og planarbeid er vi imidlertid et stykke unna de ønskede målsetninger. Dette skyldes dels liten kapasitet og dels økonomiske begrensninger. Av større ressurskrevende tiltak som har blitt gjennomført kan vi trekke frem totalrehabilitering av Artilleribygget, restaurering av Kongeinngangen på Nidaros domkirke og konserveringsarbeid på kalkmalerier i Erkebispegårdens nordfløy (Regalierommet).

Når det gjelder å opprettholde NDRs posisjon som nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein (NKS), er det god måloppnåelse. Dette gjennom meget vellykkede

arrangementer i form av et internasjonalt kalkforum og smedfestival. De endelige samarbeidsavtalene med NTNU er noe forsinket. Videre kan det nevnes at NDR nå kan skilte med en ung kvinnelig Norgesmester i smiing.

For NDRs ivaretagelse av den statlige pilegrims-satsingen under Kulturdepartementets arbeidsområde er målene nådd. Her vil vi trekke frem oppgradering og utbedring av pilegrimsleden Oslo-Trondheim (Gudbrandsdalsleden) med bedre merking og skilting, pilegrimsvandringen for kulturministeren med gjester og en nasjonal digital kampanje. Videre har det over tid vært jobbet strategisk med å bygge opp gode samarbeidsrelasjoner regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Innen formidling av Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie til publikum er det tilnærmet full måloppnåelse, og publikumsrekord gjennom et stort og stadig økende antall besøkende. Av større ressurskrevende tiltak som er gjennomført nevnes produksjonen av den temporære utstillingen «Dronningens ja» i Erkebispegården, videreutvikling av digitale formidlingstilbud og publikumsarrangementer ifm visning av TV-serien Anno. Det jobbes videre med mulighetene for formidling gjennom besøkendes egne smarttelefoner.

NDR har i 2017 hatt fokus på å følge opp den digitale utviklingen der det er hensiktsmessig og gir gevinst, for på den måten å bedre løse våre oppgaver. Det er arbeidet systematisk med å utnytte tildelte ressurser bedre gjennom prosessforbedringer og forenklinger.

For å opprettholde og utvikle posisjonen som nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein, er det avgjørende for NDR å beholde sentral håndverkskompetanse innenfor de kulturhistoriske restaureringsfagene som er samlet her. Kompetansen er spesiell, sjelden og ettertraktet. NDR utfordres gjennom at vi tariffmessig ligger lavere enn andre aktører. Vi har rettet et innspill om dette til Kommunal- og moderniseringsdepartementet ifm tariffoppgjøret 2018. Målet er å sikre gode fagfolk til bevaring av de kulturhistoriske håndverksfagene. Det er avgjørende for å bevare den immaterielle kulturarven og sikre Norges mest betydelige kulturminner.

Trondheim, mars 2018

Anne Kathrine Slungård
Anne Kathrine Slungård
Styreleder

Steinar Bjerkestrand
Steinar Bjerkestrand
Direktør

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

2 INTRODUKSJON TIL VIRKSOMHETEN OG HOVEDTALL

VIRKSOMHETEN OG SAMFUNNSOPPDRAGET

FORMÅL

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) er et statlig forvaltningsorgan med oppgave å forvalte Nidaros Domkirke og Erkebispegården slik at disse bevares, utvikles og formidles som levende kulturminner og kirkelige byggverk. Forvaltningen skal foregå i samarbeid med brukerne, de berørte kirkelige instanser og antikvariske myndigheter. NDR skal og ivareta den statlige pilegrimssatsingen som hører inn under Kulturdepartementets arbeidsområde.

Tildelingsbrevet for 2017 har fire overordnede mål:

- Nidaros domkirke og Erkebispegården skal planmessig sikres, vedlikeholdes og restaureres basert på forskning og anerkjente konserveringsmetoder.
- NDR skal opprettholde sin posisjon som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein.
- Den statlige pilegrimssatsingen skal bidra til fornyelse og utvikling av pilegrimstradisjonen i Norge. Satsingen skal ha en tydelig kirkelig forankring og en åpenhet som inkluderer og motiverer for å styrke pilegrimstradisjonen.
- Nidaros domkirke og Erkebispegårdens historie skal formidles til publikum.

VISJON OG VERDIER

NDR's visjon er å jobbe for Nidaros domkirke, Erkebispegården og pilegrimsvandringenes relevans i et moderne samfunn. Dette innebærer en helhetlig tilnærming som tar opp i seg både veien og målet, hhv pilegrimsledene og det nasjonale, symbolske og hellige sentrum, og kan sammenfattes i mottoet: «**TIL NIDAROS – VEIEN OG MÅLET!**»

For å løse vårt samfunnsoppdrag har vi følgende verdier som rettleder oss i vårt arbeid og de beslutningene vi tar:

Samspill

- **Åpenhet** skaper tillit, gir trivsel og kunnskap.
- **Samhold** bygger fellesskap på tvers av arbeidsoppgaver og avdelinger.
- **Respekt** gir trygghet for at alle skal føle seg verdsatt og kunne yte sitt beste.

Omdømme

- **Pålitelig** NDR skal opprettholde et godt omdømme i møte med publikum og kunder.
- **Kreativ** Vi skal alltid utføre våre arbeidsoppgaver på en stadig bedre måte.
- **Kompetent** NDR skal ha medarbeidere med høy kompetanse innenfor alle felt.

FAGLIG TILNÆRMING

NDR skal være oppdaterte og delta i internasjonal og nasjonal diskusjon, følge opp føringer innen konservering, restaurering og formidling av kulturhistorie, og bruke denne kunnskapen aktivt for å løse vårt oppdrag. Dette med henvisning til ICOMOS Venezia charter (1964) og ICOMOS Nara-dokument om autentisitet (1994) med tilhørende utdypende tekster fra UNESCOs rådgivende organer, samt øvrige tekster og internasjonale konvensjoner som gir føringer for Statens kulturminneforvaltning.

SAMARBEID

I samarbeid med myndighetene, kirken og andre brukere, skal vi søke å legge forholdene til rette for en aktiv og verdig bruk av anleggene som står i forhold til deres symbolske, religiøse og historiske verdi og tålegrense.

LANGTIDSPLAN 2018-2022 (30)

I 2017 var det behov for en revidering av tidligere vedtatt Langtidsplan 2016-2020 (30) pr. 02.12.15, av flere grunner:

- NDR fikk tilført ansvaret for Nasjonalt Pilegrimssenter pr. 01.07.16
- NDR har gjennomført en omorganisering med påfølgende implementering i 2017
- Det var et uttalt behov for i større grad å samordne de ulike plan- og rapportdokumentene, og bygge en felles gjennomgående struktur. Dette for lettere å kunne ivareta et helhetsperspektiv i planarbeidet og sikre best mulig rapportering iht det samfunnsoppdrag/de målsetninger vi er satt til å oppfylle.
- I tillegg var det et ønske om å skape dokumenter som oppleves relevante og brukes. Med bakgrunn i dette ble planen bygd opp organisasjonsnøytralt (etter overordnede mål) med basis i det samfunnsoppdraget vi er tildelt.

Revidert Langtidsplan 2018-2022 (30) ble vedtatt i styret 19.09.17. Langtidsplanen angir rammer, retning og progresjon for vårt fremtidige arbeid, ut fra det samfunnsoppdrag og de fire overordnede mål som NDR er gitt. Langtidsplan er styrende for arbeidet med å utarbeide konkrete periodemål, prosjekt og tiltak i årsplaner og underliggende arbeidsplaner for de ulike avdelingene.

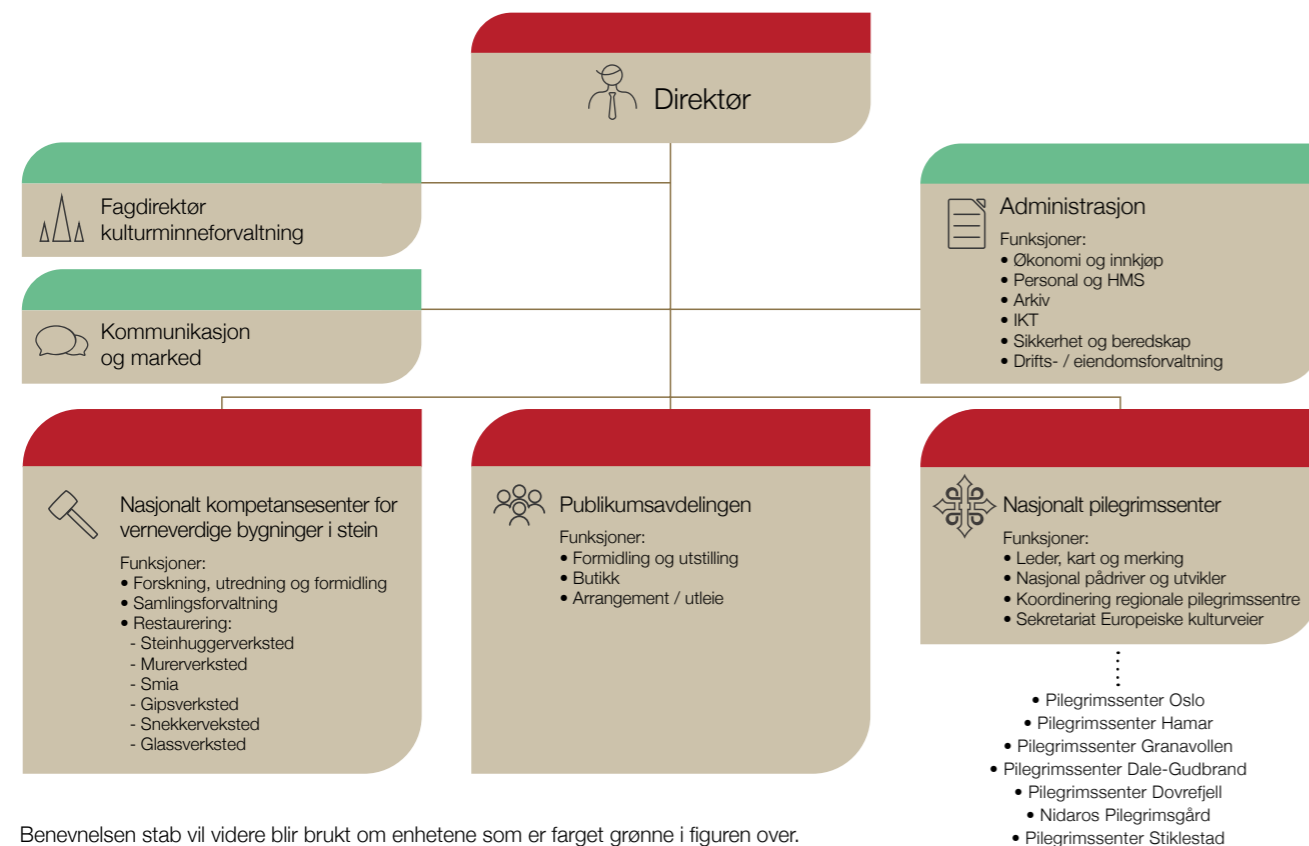
ORGANISASJON OG LEDELSE

Styret oppnevnt av Kulturdepartementet for 2016-19 har følgende medlemmer:

Styreleder	Anne Kathrine Slungård
Nestleder	Karen Espelund
Styremedlemmer	Bispemøtets preses Helga Haugland Byfuglien John Egil Bergem Christian Borhaven Steinar Aase Ståle Gjersvold (ansattes representant)
Varamedlemmer	Nidaros Biskop Herborg Finnset (for Bispemøtets preses) Marianne Vikan (for ansattes representant) Åse Huseth (for ansattes representant)

Øverste ledelse består av:

Direktør	Steinar Bjerkestrand
Avdelingsdirektør Nasjonalt kompetansesenter	Rune Langås
Avdelingsdirektør Publikumsavdelingen	Inge Sørgeard
Avdelingsdirektør Nasjonalt Pilegrimssenter	Hans Morten Løvrød
Administrasjonssjef	Wenche O. Bergheim-Evensen
Fagdirektør kulturminneforvaltning	Marie Louise Anker
Kommunikasjonssjef	Marianne Vikan

Benevnelsen stab vil videre blir brukt om enhetene som er farget grønne i figuren over.

UTVALGTE HOVEDTALL

ØKONOMI OG PERSONAL

Aktivitetsindikatorer ¹	Enhet	Resultat 2015	Resultat 2016	Resultat 2017
Samlet tildeling ²	Kr.	54 921 000	57 968 000	76 247 000
Samlet inntektskrav	Kr.	- 21 617 000	- 22 244 000	- 33 867 000
Utnyttelsesgrad	%	102,0	99,0	98,3
Sum driftskostnader	Kr.	60 992 000	66 194 000	76 512 000
Sum driftsinntekter	Kr.	59 806 000	66 858 000	77 831 000
Sum årsverk	Ant.	61,7	65,9	70,0
Lønnsandel av driftskostnader	%	53,3	53,4	55,6
Lønnsutgifter pr. årsverk ³	Kr.	527 000	536 000	607 000

¹ Regnskapstall i hht kontantprinsippet i staten.

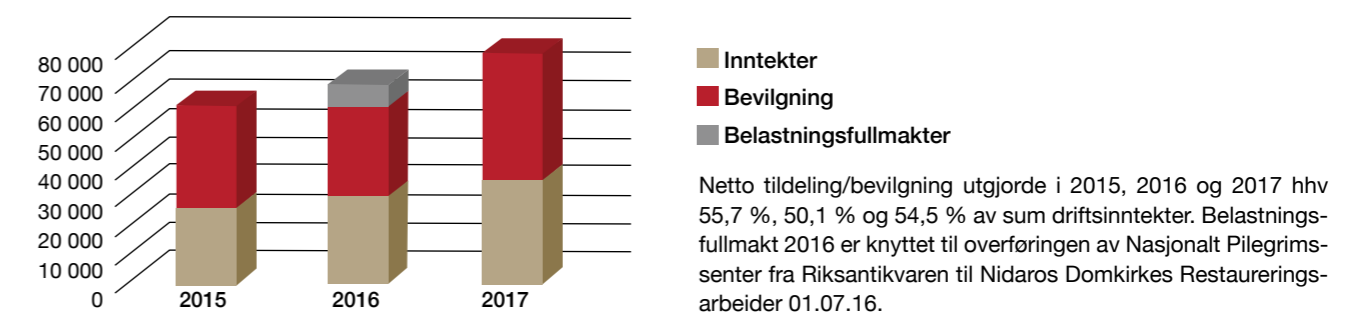
² Nasjonalt pilegrimssenter ble overført fra Riksantikvaren til NDR 01.07.16, og fikk helårseffekt fra 2017.

³ Økning lønnsutgifter pr. årsverk kommer av at statlige virksomheter betaler pensjonsinnskudd fom 2017.

VOLUM

Resultatindikatorer	Resultat 2015	Resultat 2016	Mål 2017	Resultat 2017	Endr. % / stk 2016-2017
Totale besøkstall basert på utstedte billetter - Nidaros domkirke og Erkebispegården	225 831	244 632	261 000	268 842	+9,9/+24 210
Omsetning eksterne oppdrag - NKS	1 172 632	1 788 536	1 500 000	1 126 779	-37,0/-661 757
Overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden	10 318	14 777	18 471	17 507	+18,5/+2 730

BEVILGNINGSANDEL

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

SAMLET VURDERING AV RESULTATER, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK

OPPSUMMERING AV RESULTATER OG MÅLOPPNÅELSE MED BASIS I TILDELINGSBREV 2017

Overordnede mål og periodemål 2017	Resultat 2016	Resultat 2017	Kommentarer
1. Nidarosdomen og Erkebispegården skal planmessig sikres, vedlikeholdes og restaureres basert på forskning og anerkjente konserveringsmetoder			
Revidering av restaureringsplaner for Nidaros domkirke og Erkebispegården	Ikke á jour	Ikke tilstrekkelig kapasitet til gjennomføring	● Oppstart tilstandsregistrering utsettes til 2018
Ferdigstille restaurering Regalierom i Erkebispegårdens nordfløy	Á jour	Ferdigstilt iht opprinnelig målsetning	● Nedre del av veggene (draperier) kommet til som nytt pkt. i 2018
Sikre leveranse av riktig steinkvalitet til ulike behov	Ikke á jour	Ikke fullgode resultat fra forekomster	● Behov 2017 dekket. Kartlegging fortsetter
Kongeinngangen – skift 7-15	Á jour	Restaurering iht plan	● Ferdig 2019/2020
Artilleribygget - fortsette restaurering iht prosjektplan	Ikke á jour	Følger fremdriftsplan. Klagesak på tak	● Krevende finansiering over driftsbudsjett
Klargjøre digital dokumentasjon for oppstart restaurering korets nordre fasade	Ikke á jour	Ikke tilstrekkelig økonomi/kapasitet i 2017	● Delfinansieres med oppstart i 2018
Ferdigstille forskningsplan	Ikke á jour	Del 1 – grunnlagsdokument er ferdig	● Del 2 (konkret del) tas etter revidering av restaureringsplaner
Ta i bruk programvare for registrering av samlinger, og gjøre disse offentlig tilgjengelig (digitalt museum)	-	Anskaffelse programvare PRIMUS ikke gjennomført grunnet økonomi og kapasitet	● Utsatt til 2018 hvor finansiering er på plass
Avlevering til statsarkivet	-	Ingen avlevering gjort i 2017 pga for lite intern digitaliseringskapasitet	● Avleveringsprosess startet og vil ta flere år
Utarbeide plan for prioritering og behandling av objekter i tilfelle uønskede hendelser	-	Plan påbegynt, men ikke sluttført grunnet ressursmangel	● Her vil PRIMUS bli et godt hjelpemiddel. Arbeid fortsetter 2018
2. NDR skal opprettholde sin posisjon som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein			
Arrangere Kalkforum i 2017	-	Meget vellykket	● Over 200 deltagere
Samarbeidsavtaler med NTNU	-	Forsinket grunnet interne forhold NTNU	● Prosess startet. Ferdigstilles i 2018
3. Den statlige pilegrimssatsingen skal bidra til fornyelse og utvikling av pilegrimstradisjonen i Norge. Satsingen skal ha en tydelig kirkelig forankring og en åpenhet som inkluderer og motiverer for å styrke pilegrimstradisjonen			
Skiltprosjekt - Spillemidler	Á jour	Ferdigstilt	● I samarbeid med RPS
Prosjekt «Åpne kirker»	-	Iht plan	● I samarbeid med RPS
Nasjonalt og internasjonalt pressearbeid	-	Iht plan	● Samarbeid med RPS og Visit Norway
Digital kampanje og digitalisering	-	Iht plan	●
Kulturministerens pilegrimsvandring	-	Meget vellykket arrangement	● I samarbeid med RPS
Utarbeide grunnlag for treårsevaluering ECR	-	Ferdigstilt	● Samarbeid nasjonalt og internasjonalt
4. Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie skal formidles til publikum			
Videreutvikling av digitalt formidlingstilbud	-	Mye gjort. Videreutvikle APP gjenstår	● Besøks-APP
Utstillinger og utsmykning	-	5 stk iht plan	●
Anno-relaterte formidlingstilbud i Erkebispegården	-	Arrangement og tilbud iht plan	●

Til grunn for denne årsrapportens vurdering av resultater og måloppnåelse ligger Langtidsplan 2016-2020 (30) og Årsplan 2017.

Samlet sett er resultater og dermed også måloppnåelse noe varierende og ender midt på treet, jf. måloppnåelse på 12 av 21 periodemål for 2017 i oppsummeringstabell til venstre.

NDRs største og mest omfattende ansvarsområde ligger under overordnet mål 1 - **Nidarosdomen og Erkebispegården skal planmessig sikres, vedlikeholdes og restaureres basert på forskning og anerkjente konserveringsmetoder**. Det er brukt desidert mest personalressurser under dette målet. Av større ressurskrevende tiltak som har blitt gjennomført kan vi trekke frem totalrehabilitering av Artilleribygget, restaurering av Kongeinngang på Nidaros domkirke og konserveringsarbeid på kalkmalerier i Erkebispegårdens nordfløy (Regalierrommet). Vi er allikevel ikke kommet så langt som planlagt, og måloppnåelsen er noe varierende. Særlig i arbeidet med ulike planverk og digitalisering. Dette grunner i kapasitetsmessige og økonomiske begrensninger.

På overordnet mål 2 - **NDR skal opprettholde sin posisjon som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein** – er det tilnærmet måloppnåelse. Dette gjennom aktiv utadrettet virksomhet og vellykkede arrangementer i form av et internasjonalt kalkforum og smedfestival. Her avventer vi kun endelige samarbeidsavtaler med NTNU, som er noe forsinket. Vi har en vei å gå mht å øke omsetningen knyttet til eksterne oppdrag.

Under overordnet mål 3 - **Den statlige pilegrimssatsingen skal bidra til fornyelse og utvikling av pilegrimstradisjonen i Norge. Satsingen skal ha en tydelig kirkelig forankring og en åpenhet som inkluderer og motiverer for å styrke pilegrimstradisjonen** – er det full måloppnåelse mht angitte periodemål for 2017. Her vil vi trekke frem oppgradering og utbedring av pilegrimsleden Oslo-Trondheim (Gudbrandsdalsleden) med bedre merking og skilting, pilegrimsvandringen for kulturministeren med gjester og en nasjonal digital kampanje. Videre har det over tid vært jobbet strategisk med å bygge opp gode samarbeidsrelasjoner nasjonalt og internasjonalt. Resultatindikatorene, særlig mht digitale parametere, viser en god vekst fra 2016 til 2017. Når det gjelder andre måleparametere, som f.eks. overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden, er også veksten stor - 18,5 %, men her når vi ikke helt opp til et ekspansivt mål for 2017 på 25 % økning.

For overordnet mål 4 - **Nidarosdomen og Erkebispegårdens historie skal formidles til publikum** – er det tilnærmet full måloppnåelse, og publikumsrekord gjennom et stort og stadig økende antall besøkende. Av større ressurskrevende tiltak som er gjennomført nevnes produksjonen av den temporære utstillingen **Dronningens ja** i Erkebispegården, videreutvikling av digitale formidlingstilbud og publikumsarrangementer ifm visning av TV-serien Anno. På grunn av tekniske utfordringer er ikke app'en testet fullgodt, og vi vil utrede videre mulighetene for formidling gjennom besøkendes egne smarttelefoner.

På de områder hvor resultatene ikke er iht målsetting, vil arbeidet med slutføring fortsette i 2018.

12 Mange jern i ilden, under årets smedfestival.

Åpen dag under smedfestivalen. Både store og små fikk prøve seg som smed. 13

RESSURSBRUK

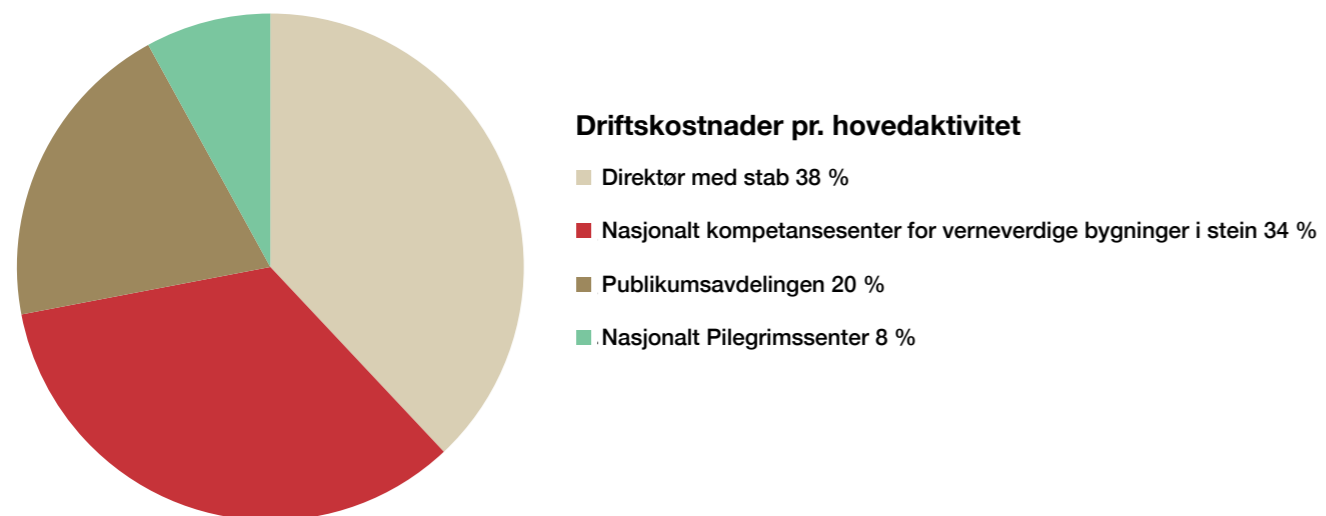
Når det gjelder NDRs ressursbruk generelt, gjennom fordeling på hhv avdelinger og type kostnader, så blir diagrammene noe ufullstendige i 2017 som følge av organisasjonsendring pr. 01.04.17.

Stab er utvidet som følge av omorganiseringen, mens øvrige avdelinger er redusert tilsvarende. Stab er tilført drift/eiendom (inkl. IKT og beredskap) og en kulturminnefaglig stilling fra Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein (NKS), videre Kommunikasjon og marked fra Publikumsavdelingen og Nasjonalt Pilegrimssenter. Med dette ligger nå alle fellestjenester i NDR i stab.

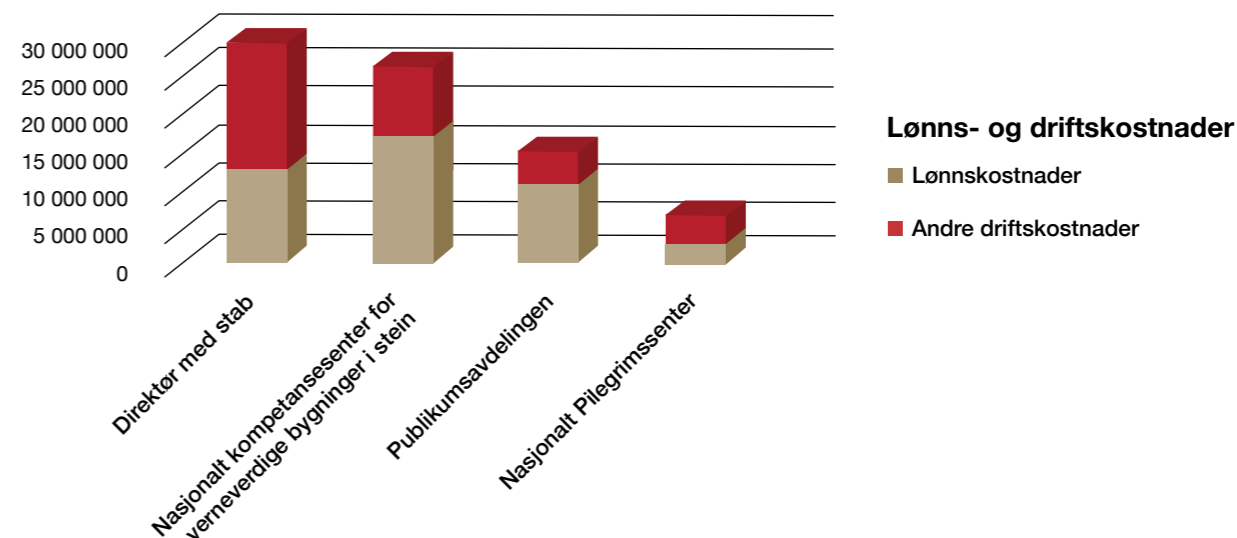
Drift/eiendom og kulturminnefaglig stilling ligger under stab for hele året, mens Kommunikasjon og marked ligger i stab fra 01.04.17.

Videre er ikke tilskuddsforvaltningen lagt inn ettersom det er på en annen post i statsregnskapet.

Oversikt over driftskostnader pr hovedaktivitet viser at stab med drifts- og eiendomsforvaltning utgjør det største området. Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein, med vedlikehold, restaurering og forskning er nesten like stort. Deretter kommer Publikumsavdelingen og Nasjonalt Pilegrimssenter.

Oversikten nedenfor viser hvordan kostnadene fordeler seg på lønn og drift.

OVERORDNET MÅL 1 - NIDAROSDOMEN OG ERKEBISPEGÅRDEN SKAL PLANMESSIG SIKRES, VEDLIKEHOLDES OG RESTAURERES BASERT PÅ FORSKNING OG ANERKJENTE KONSERVERINGSMETODER

PRIORITERINGER – PERIODEMÅL FOR 2017

- Revidering av restaureringsplaner for Nidaros domkirke og Erkebispegården
- Ferdigstille restaurering Regalierom i Erkebispegårdens nordfløy
- Sikre leveranse av riktig steinkvalitet til ulike behov
- Kongeinngangen – restaurere skift 7-15
- Artilleribyggget - fortsette restaurering iht prosjektplan
- Klargjøre digital dokumentasjon før oppstart restaurering korets nordre fasade
- Ferdigstille forskningsplan
- Ta i bruk programvare for registrering av samlinger, og gjøre disse offentlig tilgjengelig (digitalt museum)
- Avlevering til statsarkivet
- Utarbeide plan for prioritering og behandling av objekter i tilfelle uønskede hendelser

RESULTAT, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK FOR PRIORITERTE PERIODEMÅL I 2017

REVIDERING AV RESTAURERINGSPLANER FOR NIDAROS DOMKIRKE OG ERKEBISPEGÅRDEN

Skisse til prosjektbeskrivelse er laget. Endelig prosjektbeskrivelse forutsetter en oppdatert kunnskap om den nåværende tilstanden (Tilstandsgrad – TG) til de ulike bygningsdelene. Forberedelser til systematisk tilstandsregistrering i anleggene er gjennomført. Det er søkt etter egnet programvare for en forenklet registrering, men vi har ikke lyktes. Forsøk på å etablere spesiallaget database strandet grunnet manglende tilgjengelig kompetanse og kapasitet personal- og datamessig. Tilstandskartleggingen planlegges gjennomført uten egnet programvare i løpet av 2018. Kartleggingen vil danne grunnlaget for revidering av restaureringsplanene.

Det gjennomføres ½ årlige sikkerhetsinspeksjonsrunder på domkirken som gir en viss oversikt over tilstanden på utvendig stein.

FERDIGSTILLE RESTAURERING REGALIEROM I ERKEBISPEGÅRDENS NORDFLØY

Konserveringen av hvelvmaleriene er gjennomført iht plan. I avslutningsprosessen har det fremkommet behov for konsolidering av 1960-tallets restaurering av draperiene (nedre del av veggene), for å gi en verdig opplevelse av rommet. Kostnader til dette er lagt inn i budsjett 2018. Det planlegges åpning av rommet for publikum i slutten av juni 2018.

SIKRE LEVERANSE AV RIKTIG STEINKVALITET TIL ULIKE BEHOV

Vi har i 2017 hentet stein fra overskuddsmasse i Grunnes-bruddet i Målselv. Behovet for stein i 2017 ble dekt. Vi har fortsatt ikke fullgode resultat fra noen av de aktuelle forekomstene som det er utført undersøkelser i, og kartleggingen må fortsette.

Etter nye strategimøter med Norges Geologiske Undersøkelser (NGU) ble årets «steinkampanje» bestemt utført i Grunnes-bruddet i Målselv. Det er brukt mye stein fra dette bruddet de siste 70 årene, og det er fra dette bruddet vi har hentet stein fra «skrottippen» i 2017. Bruddet er i dag ikke i drift, men NDR vurderer det slik at det er dette bruddet som kan gi oss stein av god kvalitet uten for store antikvariske og miljømessige utfordringer. NDR og NGU har vært på befaring. I tillegg til arbeidene i Målselv er det også ferdigstilt en rapport som viser hvilke muligheter det er for å bryte stein i Dalhaugen utenfor Mosjøen.

Det er arbeidet mye med å lage gode testmetoder for kleberstein i løpet av 2017. Her er det gjort store fremskritt, noe som innebærer at man i dag har langt bedre forutsetninger i et forholdsvis tidlig stadium til å si om steinen er av god kvalitet eller ikke. NGU har sammen med NDR vært sentral i dette arbeidet.

KONGEINNGANGEN – RESTAURERE SKIFT 7-15

Planlagt mål for 2017 ble nådd. Dette innebærer at skiftene 7 til og med 15 ble murt opp igjen som planlagt. Arbeidene har vært krevende, men vi var heldige, med en forholdsvis mild høst som gjorde at vi kunne fullføre arbeidet på en faglig forsvarlig måte.

Nyhugging og konservering av stein i dette partiet har vært omfattende. Nær 100 steiner er hugget til oppmuringen av denne delen av Kongeinngangen. Der det har vært nødvendig å hugge ny stein, er der vi har måttet skifte ut stein fra restaureringen som ble gjennomført i 1870 årene. Under dette arbeidet ble det benyttet stein av dårlig kvalitet, som har påvirket Kongeinngangen i negativ retning i lang tid. De middelaldersteinerne står seg imidlertid mye bedre, og det er med stor ærbødighet vi har konservert og komplettert de vakreste detaljer på steiner fra ca. år 1235.

I tillegg til at hver enkelt stein har flotte detaljer er også de muretekniske detaljene på disse skiftene kompliserte. Mange ulike sprang og vanskelige byggetekniske detaljer er murt opp igjen. Forberedelsene på tegnebordet, eller på «oppslaget» som vi kaller det, er avgjørende for at vi lykkes. Her er hele Kongeinngangen, og hver enkelt stein tegnet opp i 1:1. Dette både pga kompleksitet, men også fordi vi ikke bare kan mure opp igjen konstruksjonen slik den var, men må rette opp de store skjevhetene og skadene som har oppstått. Kvalitet i alle ledd må til for at resultatet skal bli godt nok på en så komplisert restaurering som denne.

For Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein har Kongeinngangen vært det desidert største prosjektet i 2017. Det er brukt omtrentlig 1700 dagsverk på arbeidet. Konsekvensen av å bruke så store ressurser på å nå målet for 2017, er at vi ikke kom tidsnok i gang med nyhugging/konservering av steiner til 2018. Dette kan gi oss utfordringer mht å nå målet for 2018.

Kongeinngangen har gitt NDR mye og god omtale. Dette gjennom presentasjoner av prosjektet til alt fra skoleklasser til andre fagfeller rundt om i hele Europa. Likeså har vi fått flere gode presseoppslag på arbeidet.

ARTILLERIBYGGET - FORTSETTE RESTAURERING IHT PROSJEKTPLAN

Første entreprise – grunnarbeider og dekke i 1.etasje ble slutført i mai 2017. Andre entreprise ble lagt ut på anbud både med forsterking av bærekonstruksjon og omlegging av tak. Innkomne tilbud var langt høyere enn forutsatt og ny utgave av andre entreprise, der man hadde tatt ut takomlegging, ble lagt ut for anbud. Forsterking og oppretting av innvendige bærekonstruksjoner ble så gjennomført sommer og høst. Dette arbeidet krevde på tross av både overordnede og detaljerte beskrivelser, mye mer tilpasning og justering enn forutsatt. Dette medførte også betydelige kostnadsøkninger.

Utvendige tømmer- og restaureringsarbeid på sørveggen er ferdig med unntak av et siste strøk maling som avventes til bygget er ferdig. NDR vil selv ta restaurering av dørene i denne veggen. NDR fikk også tillatelse fra Riksantikvaren til etterisolering av østveggen i bygget, under forutsetning om demontering og remontering av ytterveggen. Her har arbeidene stoppet opp grunnet behov for terrengjusteringer som medførte arkeologisk tilsyn og tillatelse. Tillatelse til å justere terrenget forelå sent i november.

Framdriftsplan for årene som kommer er laget med basis i erfaringstall fra byggeperioden fram til nå. Hovedprosjektering av forskjellige installasjoner i bygget er i prinsippet ferdig, men byggets karakter og egenart tilsier behov for justeringer og tilpasninger underveis.

Prosjektet er finansiert over NDR sitt ordinære driftsbudsjett, og er i all i hovedsak i rute iht prosjektplan, men med begrensede midler får man ingen god «flyt» i prosjektet. Gjentatte start og stopp pga manglende økonomiske midler er kostnadsdrivende.

KLARGJØRE DIGITAL DOKUMENTASJON FØR OPPSTART RESTAURERING KORETS NORDRE FASADE

Underlagsmaterialet for digital dokumentasjon for korets nordre fasade, i NDRs eie, består av fotogrammetri (2D) og 3D skanning. Råfilene fra dette materialet må bearbeides videre for å kunne tas i praktisk bruk. Dette viser seg å ha betydelige økonomiske konsekvenser, noe som gjorde at vi valgte å kjøre et forprosjekt mht muligheter og økonomiske konsekvenser for de ulike metodene. Vi har nå grunnlag nok for å ta en beslutning om hvilke metoder vi går for, og vil starte opp arbeidet i 2018. Den digitale utviklingen går fort, og det er viktig å henge med for å kunne ta riktige valg fremover. Det har ikke vært tilstrekkelig økonomi eller kapasitet til å starte opp i 2017. For 2018 er det kun funnet rom for å finansiere deler av dette viktige arbeidet.

FERDIGSTILLE FORSKNINGSPLAN

Arbeidet med forskningsplanen ble omdefinert i løpet av 2017. Faglige vurderinger synliggjorde at det i første omgang var størst behov for et grunnlagsdokument for prioritering av forskningsprosjekt, mens den konkrete delen av forskningsplanen faglig sett er mest hensiktsmessig å utarbeide etter at reviderte restaureringsplaner foreligger. Grunnlagsdokumentet, del 1 av forskningsplanen, ble ferdigstilt og vedtatt av styret høsten 2017.

TA I BRUK PROGRAMVARE FOR REGISTRERING AV SAMLINGER, OG GJØRE DISSE OFFENTLIG TILGJENGELIG (DIGITALT MUSEUM)

Datasystemet Primus ble i 2017 valgt etter at en arbeidsgruppe vurderte ulike løsninger. Likeså ble det utredet hvordan man skal ta i bruk Primus på en best mulig måte for vår virksomhet i tiden fremover. Primus er den mest anerkjente programvaren som benyttes opp imot norske museer og samlinger. Programvaren ble av økonomiske og kapasitetsmessige grunner ikke anskaffet i 2017, og iverksettes først tidlig i 2018.

Det er en omfattende oppgave å registrere alle NDR sine samlingsgjenstander og arbeidet vil pågå over flere år. Dette løses ved kontinuerlig arbeid over tid, og som en del av daglig drift. Foreløpig vil det ikke bli opprettet egne prosjektstillinger eller ansatt nye medarbeidere for å gjennomføre registreringsarbeidet. De første delene av NDR sine samlinger vil bli digitalt tilgjengelige for offentligheten i løpet av 2018.

AVLEVERING TIL STATSARKIVET

Avleveringsprosess har startet og vil ta flere år. Det har ikke blitt gjort nye avleveringer til Statsarkivet i 2017. Arbeidet er en langvarig prosess der materialet skal være digitalisert før avlevering. Grunnet manglende kapasitet har det vært lite progresjon i digitaliseringsarbeidet.

UTARBEIDE PLAN FOR PRIORITERING OG BEHANDLING AV OBJEKTER I TILFELLE UØNSKEDE HENDELSER

Planarbeidet har kommet godt i gang. Det er laget en nummerert katalog med fotografier og beskrivelser av hver enkelt monter. Dette rammeverket til en katalog vil også bli brukt i det videre arbeidet med fotografering og beskrivelser av gjenstandene. Selve risikovurderingen, herunder prioritering (redningsverdi) av objektene gjenstår. Manglende personalressurser gjorde at arbeidet stoppet opp, men arbeidene har kommet så langt at man ved hjelp av f.eks. en sommeransatt, vil kunne slutføre arbeidet i løpet av 2018.

OVERORDNET MÅL 2 - NDR SKAL OPPRETTHOLDE SIN POSISJON SOM ET NASJONALT KOMPETANSESENTER FOR RESTAURERING AV VERNEVERDIGE BYGNINGER I STEIN

PRIORITERINGER – PERIODEMÅL FOR 2017

- Arrangere Kalkforum i 2017
- Samarbeidsavtaler med NTNU

RESULTAT, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK FOR PRIORITERTE PERIODEMÅL I 2017

ARRANGERE KALKFORUM I 2017

Kalkforum 2017 ble en suksess. NDR arrangerte treffet i samarbeid med Nordisk Forum for bygningskalk og det britiske «Building Limes Forum». Over 200 deltakere fra hele Europa deltok under denne langhelga i september. Vi har fått meget gode tilbakemeldinger både fra våre samarbeidspartnere og en rekke deltakere. NDR fikk presentert sine arbeider opp imot kalk og kalkmørtel, og har pr nå en markant posisjon innenfor temaet i det europeiske miljøet. Arrangementet var et tverrfaglig samarbeide ved NDR der de ulike avdelingen deltok med sin kompetanse. Arrangementet gikk økonomisk i balanse.

I tillegg arrangerte NDR smedfestival med NM i smiing. Over 60 smeder deltok, og på det åpne arrangementet var det bra publikumsoppmøte. NDRs egen lærling Ida Skjæveland Moi ble Norgesmester i smiing i åpen klasse. Festivalen gikk med et lite overskudd.

SAMARBEIDSAVtaler MED NTNU

Det er avholdt forberedende møter med Institutt for Arkitektur og teknologi som har ansvaret for bachelorstudiet i bygningsvern ved NTNU. Instituttet trenger noe tid for å sette seg inn i hvordan denne utdanningen skal foregå fremover. Vi har meldt at vi ønsker å bistå i undervisningen og bidra med studenter.

Det er videre meldt inn andre samarbeidsmuligheter innen fakultetets fagområder (intensjonsavtale). Forespørsel om intensjonsavtale med Institutt for konstruksjons-teknologi ved NTNU er og fremmet. De endelige samarbeidsavtalene er noe forsinket grunnet interne forhold ved NTNU, men vil komme på plass i 2018.

MÅLTALL

Resultatindikatorer	Resultat 2015	Resultat 2016	Mål 2017	Resultat 2017	Endr. % / stk 2016-2017
Omsetning eksterne oppdrag - NKS ¹	1 172 632	1 788 536	1 500 000	1 126 779	-37,0/-661 757
Antall oppdrag (> kr. 5 000)	39	48	-	54	+12,5/+6
Oppdrag pr verksted:					
- Steinhuggerverksted	15	8	-	12	+50,0/+4
- Murerverksted	3	5	-	7	+40,0/+2
- Smia	9	13	-	14	+7,7/+1
- Gipsverksted ²	2	9	-	9	0/0
- Snekkerverksted	3	9	-	5	-44,4/-4
- Glassverksted	7	4	-	7	+75,0/+3

¹ I tillegg kommer souvenirproduksjon for NDRs butikk til en anslått verdi av 0,3 mill pr år.

² Gipsverkstedet har i tillegg mange små oppdrag opp imot reparasjoner av suvenirer mv.

Den største utfordringen er å balansere mengden eksterne oppdrag opp mot de store oppgavene vi har internt på Nidarosdomen og Erkebispegården.

OVERORDNET MÅL 3 - DEN STATLIGE PILEGRIMSSATSINGEN SKAL BIDRA TIL FORNYELSE OG UTVIKLING AV PILEGRIMSTRADISJONEN I NORGE. SATSINGEN SKAL HA EN TYDELIG KIRKELIG FORANKRING OG EN ÅPENHET SOM INKLUDERER OG MOTIVERER FOR Å STYRKE PILEGRIMSTRADISJONEN

PRIORITERINGER – PERIODEMÅL FOR 2017

- Skiltprosjekt - Spillemidler
- Prosjekt «Åpne kirker»
- Nasjonalt og internasjonalt pressearbeid
- Digital kampanje og digitalisering
- Kulturministerens pilegrimsvandring
- Utarbeide grunnlag for treårsevaluering ECR

RESULTAT, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK FOR PRIORITERTE PERIODEMÅL I 2017

SKILTPROSJEKT - SPILLEMIDLER

Målet med prosjektet har vært å oppgradere og fornye merkingen og skiltingen langs pilegrimsleden på strekningen Oslo-Trondheim, samt å tilrettelegge for flere rasteplasser langs leden på samme strekning. Prosjektet har hatt en økonomisk ramme på kr. 2 418 000, med tildeling av spillemidler fra Kulturdepartementet. Prosjektet har vært et omfattende samarbeid mellom Nasjonalt Pilegrimssenter (NPS), de regionale pilegrimssentrene (RPS), kommuner langs leden og merkemannskaper, og har utløst betydelig dugnadsinnsats fra ulike aktører langs pilegrimsleden. I tillegg har prosjektledelse og gjennomføring av prosjektet omfattet ca. 15 % stilling ved NPS i 2017.

Gjennom prosjektet er totalt 865 km med pilegrimsled via 45 kommuner «ny-merket» og opprustet med infrastrukturselementer. Det ble satt opp 870 malmfurustolper, 3 300 merkeelementer i tre og metall, 45 informasjonstavler samt 50 rastebenker og bord. Målet for prosjektet er med dette nådd, og tilbakemeldinger fra både pilegrimsvandrere og aktører langs pilegrimsleden gjennom sesongen, viser at dette er et tiltak som blir satt pris på.

Til tross for nedgang i utstedte Olavs brev er det lite som tyder på at det er færre pilegrimer som går langt, og som kommer til målet Nidarosdomen. Siste overnattingsted for Trondheim ved Gaula hadde en økning på 14,5 % fra 2016 til 2017. Likeså har økningen på de 3 store overnattingsstedene de 10 siste milene økt med 34,7 % fra 2016 til 2017. Dette tilsier at mengden pilegrimer siste strekningen inn til Nidarosdomen ikke har minket, men at færre får utstedt Olavs brev. Dette gir grunn til å se nærmere på bruken av Olavs brevet og organiseringen av mottaks- og registreringsfunksjonen ved Nidarosdomen.

PROSJEKT «ÅPNE KIRKER»

Målet med prosjektet har vært å få åpnet flere kirker langs pilegrimsleden, slik at pilegrims- vandrere og andre kan få mulighet til å komme inn i kirker de passerer. Prosjektet har blitt ledet av Regionalt pilegrimssenter Dovrefjell, som bl.a. har samarbeidet med et lignende prosjekt i regi av Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon (KA) og pilegrimspresten på Hamar.

Gjennom prosjektet har de respektive regionale pilegrimssentrene og pilegrimspresten besøkt 95 menighetsråd langs leden i Hamar bispedømme, og det er gjennomført to piloter for å teste ut modeller for å holde kirkene åpne utenom arrangement. Prosjektet har lyktes i å holde flere kirker åpne i 2017. Den største effekten vil nok over tid ligge i bevisstgjøringen i lokale menighetsråd, samt samarbeidsrelasjonen med KA.

NASJONALT OG INTERNASJONALT PRESSEARBEID

NPS praktiske og digitale kommunikasjonsarbeid utgjør en betydelig del av NDRs samlede kommunikasjons- og markedsføringsarbeid. Vår kommunikasjonsstrategi har fokus på pressearbeid som er av de viktigste verktøyene for økt kjennskap til Pilegrimsleden. Strategisk pressearbeid er investering i ekstern omtale som er verdifullt i merkevare-sammenheng og ikke minst som inspirasjon til vandring på Pilegrimsleden. Visit Norway er vår viktigste samarbeidspartner på dette området internasjonalt, og NPS har over tid bygget opp gode relasjoner med nøkkelaktører der. I 2017 valgte vi å prioritere pressetiltak for å kunne vise frem unike overnattingsteder og gi journalister regionale matopplevelser langs Pilegrimsleden. Dette har gitt en vekst på 70,1 % sml. med 2016 når det gjelder annonseverdi og kvalitativ medieomtale i viktige internasjonale markeder som Tyskland, Danmark og Storbritannia.

DIGITAL KAMPANJE OG DIGITALISERING

For tredje år på rad har NPS gjennomført en nasjonal digital kampanje for å øke kjennskapen til kulturarven Pilegrimsleden og å inspirere nordmenn til å ta leden i bruk. Resultatet av dette er høy vekst av trafikk til www.pilegrimsleden.no og tilhørende sosiale medier, men aller viktigst er det at brukerne er lenge på nettsiden og vi scorer høyt på Facebooks engasjementsrate. Dette betyr at merkevaren Pilegrimsleden styrkes, og at sannsynligheten for flere vandrere øker.

NPS har også samarbeidet tett med Visit Norway for å markedsføre Pilegrimsleden i Visit Norways internasjonale digitale flater. Dette har resultert i større synlighet hos Visit Norway, spesielt i sosiale medier.

Som ansvarlig pådriver og koordinator for næringsvekst langs Pilegrimsleden er digitalisering et viktig verktøy. I 2017 inngikk NPS et samarbeid med Den Norske Turistforening (DNT), Statskog og Friluftsrådernes Landsforbund om utviklingen av en standardisert nasjonal turdatabase, samt det nye www.ut.no. Målet er å utvikle et standardisert turplanleggingsverktøy som vil ligge til grunn for nye www.pilegrimsleden.no, som gjør det enklere for brukerne å planlegge turen, bestille overnatting, handle, m.m. Prosjektet startet i 2017 og forventet ferdigstilling er i 2019.

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

NPS har initiert og formalisert et samarbeid med Kartverket for å sikre god digital forvaltning, oppdatering og drift av Pilegrimsledens kartmateriale. Vi er og i dialog med Lantmäteriet i Sverige for å se på muligheten for å utvikle digitale og standardiserte kart på tvers av landegrensene.

I 2017 har NPS bidratt for å etablere samarbeidsprosjekt mellom Kulturdepartementet (KUD) og Landbruks- og matdepartementet (LMD) der kompetanseheving og digitalisering hos næringsaktører langs Gudbrandsdalsleden er et av tiltakene.

KULTURMINISTERENS PILEGRIMSVANDRING

Sommeren 2017 inviterte Kulturminister Linda Hofstad Helleland nasjonale og internasjonale nøkkelaktører innen næringsliv, kirke, politikk og samfunnsnivå med på en fire dagers pilegrimsreise fra Oslo til Trondheim. Reisen innbefattet vandringsetapper, seminarer og samtaler, både internt i gruppen, og i møte med lokale og regionale aktører. NPS og RPS'ene skreddersydde vandringen og var turledere, bidragsyttere- og koordinatører underveis. Vi fikk vist fram ulike regioner og mangfold langs leden, lokale mattradisjoner, frivillighet og kulturaktører.

Vandringen genererte stor presseoppmerksomhet som har bidratt til økt kjennskap til Pilegrimsleden og NPS sitt pådriver- og koordineringsansvar. Dette har styrket rollen og posisjonen til NPS, og det har blitt lettere å initiere, eller bli invitert inn i, samarbeid eller prosjekter som er til nytte i vårt oppdrag. Tre konkrete resultater er nevnte digitale samarbeidsprosjekt med DNT, tettere samarbeid med Innovasjon Norge og Pilegrimsleden som fellesnevner for samarbeid mellom KUD og LMD.

UTARBEIDE GRUNNLAG FOR TREÅRSEVALUERING ECR

The Route of St. Olav Ways, pilegrimsleden gjennom Danmark, Sverige og Norge, fikk status som Europeisk Kulturveg i 2010. Denne statusen evalueres hvert 3. år. NPS har rollen som «Route Manager» for St. Olav Ways, og har vært ansvarlig for produksjon, koordinering og innsamling av materiale, samt innsending til instituttet for Europeiske Kulturveger (EICR) i Luxemburg i september 2017.

EICR har oppnevnt en ekstern ekspert som skal gjennomgå materialet, samt gjennomføre intervjuer og befaringer knyttet til arbeidet vårt. Dette vil munne ut i en rapport med anbefaling til Europarådet, som skal behandle evaluering og ev regodkjenning 18-19. april 2018.

Etter evalueringen i 2013 ble det gitt en klar anbefaling om å registrere The Route of St. Olav Ways som en egen juridisk enhet. Bakgrunnen for denne anbefalingen, er at erfaringene fra alle Europeiske kulturveier viser at aktivitet og samhandling avhenger av formelle strukturer og demokratiske prosesser. Siden den gang er det gjort forsøk på å få Styringsgruppen for St. Olav Ways til å enes om en fremtidig felles organisering. Høsten 2017 innledet vi samtaler om en tilpasning av vedtekter, og på årsmøtet i februar 2018 vil det bli lagt frem en sak om registrering av The Route of St. Olav Ways som en egen forening.

FORVALTNING AV TILSKUDDSMIDLER

NDR fikk i 2017 overført kr. 5 682 000 som tilskuddsmidler. NPS har supplert denne posten med kr. 18 000 fra eget driftsbudsjett, og har tildelt kr. 950 000 til hver av disse regionale pilegrimssentrene:

3 ÅRETS AKTIVITETER OG RESULTATER

Nidaros Pilegrimsgård, RPS Dovrefjell, RPS Dale-Gudbrands Gard, RPS Hamar, RPS Granavollen og RPS Oslo. Midlene er tildelt gjennom individuelle tildelingsbrev til hvert av sentrene, og det er mottatt rapporter om forvaltningen av disse midlene.

MÅLTALL

Resultatindikatorer	Resultat 2015	Resultat 2016	Mål 2017	Resultat 2017	Endr. % / stk 2016-2017
Overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden	10 318	14 777	18 471	17 507	+18,5/+2 730
Ant. utstedte Olavs brev ¹ fra Nidaros Pilegrimsgård	797	1045	1306	1040	-0,5/-5
Registrerte langvandrere ut fra Oslo	283	394	493	408	+3,6/+14
Følgere i sosiale media: - Facebook	1 266	2 523	3 784	5 576	+121,0/+3 053
Følgere i sosiale media: - Instagram	-	518	777	838	+61,8/+320
Redaksjonell omtale av Pilegrimsleden (anslått annonseverdi NOK) ²	3 619 088	3 010 463	3 612 555	5 122 228	+70,1/+2 111 765
Antall guidebøker på markedet	3	5	5	5	0 / 0

¹ Olavs brevet gis til de pilegrimer som har gått minst de siste 100 kilometerne inn til Nidarosdomen, og som møter opp på pilegrimsmottaket i Nidaros Pilegrimsgård.

² Tall fra Visit Norway som bruker annonseverdi som måleparameter. Merk! Visit Norway har ikke systemer for å måle annonseverdi for blogger, nettaviser- og magasiner, så resultatet er i realiteten høyere.

Den europeiske kulturvegsatsingens jubileum ble markert med en internasjonal kulturturneekonferanse i Lucca, Italia. NDR var representert ved avdelingsdirektør for Nasjonalt Pilegrimssenter Hans Morten Løvrød. FOTO: Mattias Jansson.

En vandring langs Pilegrimsleden er også en vandring i norsk historie, og som perler på en snor ligger den ene kulturskatten etter den andre. Et av de aller mest særpregede overnattingstedene på Gudbrandsdalsleden er den historiske Budsjord Pilegrimsgård. FOTO: Eskil Roll

Fra nederst til venstre: Avdelingsdirektør Nasjonalt Pilegrimssenter Hans Morten Løvrød, direktør Telenor Sumeet Singh Patpatia, administrerende direktør Innovasjon Norge Anita Krohn Traaseth, daværende kulturminister Linda Cathrine Hofstad Helleland og generalsekretær i DNT Nils Øverås.

OVERORDNET MÅL 4 - NIDAROSDOMEN OG ERKEBISPEGÅRDENS HISTORIE SKAL FORMIDLES TIL PUBLIKUM

PRIORITERINGER – PERIODEMÅL FOR 2017

- Videreutvikling av digitalt formidlingstilbud
- Utstillinger og utsmykning
- Anno-relaterte formidlingstilbud i Erkebispegården

RESULTAT, MÅLOPPNÅELSE OG RESSURSBRUK FOR PRIORITERTE PERIODEMÅL I 2017

VIDEREUTVIKLING AV DIGITALT FORMIDLINGSTILBUD

Utvikling av digitale formidlingstiltak i tilknytning til Nidaros domkirke er et sentralt element for å nå målsetningen om å heve kvaliteten på publikums besøk i domkirken. Besøkstall basert på utstedte billetter til domkirken har økt kraftig de siste årene, noe som har medført behov for alternative formidlingsformer i guidetjenesten.

På bakgrunn av dette ble det i 2015 inngått samarbeid med Institutt for datateknologi og informatikk ved NTNU vedrørende utvikling av en egen guide-app for kirken, og i 2016 utvikling av interaktive informasjonstårn for bruk inne i kirken. Begge disse utviklingsprosjektene hadde som formål å utvikle prototyper for uttesting. Erfaringene fra 2017 er at de interaktive informasjonstårnene har blitt meget godt mottatt av publikum. På grunn av tekniske utfordringer har vi dessverre ikke fått testet app'en fullgodt. Konklusjonen er at vi nå ønsker å gjøre informasjonstårnene permanente, mens vi fortsatt vil utrede videre mulighetene for formidling gjennom de besøkendes egne smarttelefoner.

Erfaringene ved bruk av studenter og lærerressurser ved NTNU for utvikling av digitale formidlingstiltak har vist at dette er gunstig for utvikling og uttesting av prototyper. Vi ser imidlertid behov for en profesjonell leverandør for permanente systemer, ikke minst med tanke på teknisk support.

I 2017 ble det også anskaffet et eget guidesystem med radiosendere og –mottakere som gjør at vi kan gjennomføre omvisninger også når det er annen bruk av kirken, og det ble utviklet en egen digital installasjon med målsetning om å formidle informasjon om kirkens glassmalerier til både barn og voksne. Sistnevnte vil først settes i drift i 2018, og det vil da bli utviklet egne pedagogiske tilbud for barnehage- og skolesektor i tilknytning til denne.

Ny felles nettside for NDR og Nidaros domkirke og Vår Frue menighet ble lansert i januar 2016. De nye nettsidene setter publikum i sentrum og har som mål å friste til besøk og forenkle planleggingen

av besøk. I 2017 utviklet vi nettsiden ytterligere med en nettbutikk-løsning som ble lansert i desember. Antall besøkende på våre nettsider har økt. Nettsidene er også tilrettelagt for Digitalt Museum, noe som vil gi NDR muligheten til å formidle vårt unike bilde- og gjenstandsmateriale.

Det er også igangsatt et prosjekt for digital informasjon til publikum om våre og menighetens tilbud i Besøkssenteret ved domkirken, gjennom skjermer med informasjon om åpningstider, omvisninger o.l. Systemet tar utgangspunkt i nettsidene, og vil settes i drift i 2018. Måloppnåelse for utvikling av digitale formidlingstilbud anses totalt sett for tilfredsstillende selv om ikke alle tiltak kom i mål før årsslutt.

UTSTILLINGER OG UTSMYKNING

En aktiv utstillingsvirksomhet, både i egen regi og i samarbeid med eksterne aktører, har vært et satsningsområde i 2017. Dette både med tanke på å heve kvaliteten på formidlingen i Nidaros domkirke og satsningen på å gjøre Erkebispegården til en levende kulturarena.

Innvielsen av alter med samisk utsmykning ved 100-års jubileet for det første samiske riksmøte 06.02.17 har vært en milepæl i kommunikasjonen overfor den samiske del av nasjonens befolkning. Det ble meget vel mottatt og var et viktig element i feiringen av «Tråante 2017». Ved samme anledning ble utstillingen Bååstede åpnet av Hans Majestet Kongen i Erkebispegården, med tre sametingspresidenter, stortingspresident og statsminister til stede. Utstillingen omhandlet tilbakeføringen av samisk gjenstandsmateriale, og var laget av Norsk Folkemuseum.

I domkirken har kunstneren Håkon Blekens utsmykning Korsveien vært vist i Kvinnernes Minnekapell. Håkon Blekens utsmykning planlegges videreført på varig basis i kirken. I tillegg ble det i samarbeid med Olavsfestdagene, Deichmanske Bibliotek og Bibelselskapet satt opp en utstilling med Aslak Bolts bibel, Norges eldste bibel, under Olavsfestdagene i 2017. Gjennom utstillingene har NDR opparbeidet seg verdifull erfaring med utstillings-virksomhet i kirken, og de utfordringer dette bringer med seg vedrørende bl.a. sikring.

Under Olavsfestdagene 2017 ble den pilegrimsrelaterte utstillingen Møter åpnet i Museet Erkebispegården. Utstillingen tok for seg møter mellom mennesker på dagens pilegrimsled fra Oslo til Trondheim.

NDRs største og viktigste utstillingsprosjekt har likevel vært utstillingen Dronningens Ja, som ble åpnet av H.K.H Kronprinsesse Mette-Marit ifm reformasjonsjubileet 31.oktober. Utstillingen belyser dronningenes rolle i middelalderen. Åpningen fikk god mediedekning og har vært godt besøkt. Slike utstillinger er forholdsvis ressurskrevende, men gir oss muligheten til å fokusere på tema som ikke kommer så godt frem i annen formidlingsvirksomhet. For denne utstillingen har kvinneperspektivet vært i fokus. Den store reformasjonsfesten 31. oktober ble kronet med fjernsynsoverført festgudstjeneste i Nidarosdomen og påfølgende mottakelse i Erkebispegården. Både H.M. Kongen, H.K.H Kronprinsen og H.K.H Kronprinsessen deltok, og understreket nok en gang Nidarosdomens posisjon som nasjonalkatedral.

ANNO-RELATERTE FORMIDLINGSTILBUD I ERKEBISPEGÅRDEN

Tredje sesong av TV-serien Anno ble vist på NRK1 vinteren 2017. Anno er en realityserie hvor deltakerne får oppleve følelsen av å leve i fortiden. Håndverk står i sentrum. Mens første og andre sesong ble innspilt i Bergen og Fredrikstad, var handlingen i år lagt til Erkebispegården. Hver episode hadde mellom 500 000 og 800 000 seere.

TV-serien førte til økt interesse for både Erkebispegården og for tradisjonelle håndverk. En omnibusundersøkelse gjennomført høsten 2017 blant et landsdekkende utvalg på 1000 respondenter indikerte at kjennskapen til Erkebispegården som anlegg ikke var merkbart høyere etter TV-serien enn tidligere. Vår erfaring basert på henvendelser og besøkstall er likevel at serien medførte økt interesse for Erkebispegården. Vi opplevde også en betydelig økning av besøkende på våre nettsider.

I tilknytning til at ANNO gikk på lufta gjennomførte NDR ni egne ANNO-relaterede familiearrangementer i Erkebispegården, der fokus var på de håndverkene som ble belyst i serien. Totalt hadde vi over 6 200 besøkende på arrangementene. Dette er godt over det man hadde på tilsvarende arrangementer i Bergen i 2015 og noe under hva man hadde i Fredrikstad i 2016.

Simen Havig-Gjelseth var i harnisk i realityserien Anno på NRK, men bare i den konkrete betydningen av ordet, nemlig en middelalderrustning som deltagerne laget selv og som resulterte i at han fikk mesterbrev i harniskmakerlauget.

Det ble også gjennomført Anno-relaterede omvisningstilbud og sommerskole, og et eget Anno-arrangement under Olavsfestdagene.

De Anno-relaterede arrangementene har både bidratt til å formidle Erkebispegårdens historie, reformasjons-historien og ikke minst tradisjonshåndverkene som har hatt tilknytning til Erkebispegården i middelalderen, og som NDR i dag er forvalter av.

MÅLTALL

Resultatindikatorer	Resultat 2015	Resultat 2016	Mål 2017	Resultat 2017	Endr. % / stk 2016-2017
Besøkstall basert på utstedte billetter Nidaros domkirke ¹	162 797	178 346	186 500	192 272	+7,8/+13 926
Besøkstall basert på utstedte billetter Museet Erkebispegården	29 293	31 217	32 500	32 810	+5,1/+1 593
Besøkstall basert på utstedte billetter Riksregalieutstillingen	31 124	33 258	34 500	34 595	+4,0/+1 337
Utstedte billetter arrangement/spesialtilbud	2 617	1 811	7 500	9 165	+406,1/+7 354
Totale besøkstall basert på utstedte billetter – Nidaros domkirke og Erkebispegården	225 831	244 632	261 000	268 842	+9,9/+24 210
Omsetning butikk	5 474 049	5 513 477	5 800 000	5 924 476	+7,5/+410 999
Omsetning temporær utleie Erkebispegården ²	1 558 803	2 128 510	1 650 000	2 163 000	+1,6/+34 490
Trafikk på nettsiden www.nidarosdomen.no - brukere	96 199	102 902	113 192	137 249	+33,4/+34 347
Snittkarakter Trip Advisor Nidaros domkirke	4,57	4,48	4,57	4,52	+0,9/+0,04

¹ Registrerte besøkende til Nidaros domkirke var i 2017 428.396 stk., mot 398.144 stk. i 2016, en oppgang på 30.252 stk. og 7,6 %. Dette inkluderer og besøkende til konserter og kirkelige handlinger som ikke løser billett hos NDR.

² Den markante omsetningsøkningen fra 2015 til 2016 skyldtes i stor grad at produksjonsselskapet Strix leide Erkebispegården til innspillingen av Anno. Måltallet for 2017 var derfor satt til et nivå på linje med forventet økning fra 2015. Resultatet for 2017 må dermed sies å være bra, og kan nok delvis relateres til den medieoppmerksomheten Erkebispegården fikk i forbindelse med Anno.

Basert på totalt registrerte besøkende til Nidaros domkirke - 428.396 stk inkl. besøkende til konserter og kirkelige handlinger - og øvrige besøkstall basert på utstedte billetter til Erkebispegården, har hele 504.966 stk. vært innom våre anlegg i året som gikk. Det er en stor milepæl å passere en halv million besøkende, samtidig som det utfordrer NDR som forvalter av anleggene mht større slitasje.

Hennes Kongelige Høyhet Kronprinsessen åpnet utstillingen «Dronningens Ja». Her med direktør i NDR Steinar Bjerkestrand.

Forsker ved NDR Øystein Ekroll her med Hennes Kongelige Høyhet Kronprinsessen, daværende kulturminister Linda Cathrine Hofstad Helleland og ordfører Rita Ottervik.

4 STYRING OG KONTROLL I VIRKSOMHETEN

4 STYRING OG KONTROLL I VIRKSOMHETEN

VURDERING AV STYRING OG KONTROLL

Nidros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) har god styring og kontroll, og benytter mål- og resultatstyring som grunnleggende styringsprinsipper.

I 2017 ble langtidsplan revidert og vedtatt for perioden 2018-2022 (2030). Under arbeidet har det vært fokus på å skape en gjennomgående målstruktur og sammenheng, herunder skape en felles begrepsforståelse og sikre ivaretagelse av helhetsperspektivet gjennom tverrfaglig arbeid. Planen har gitt en god og tydelig plattform for utforming av ny årsplan for 2018. Dette vil og bidra til større tydelighet mht måloppnåelse og forbedret årsrapportering, herunder gode resultatindikatorer for å kunne se utvikling over tid.

I 2017 er det igangsatt et arbeid knyttet til å få en komplett og helhetlig Internkontrollhåndbok på plass i løpet av 2018. Her skal alle gjeldende reglement, rutiner, skjema og lenker til relevant regelverk samles på ett sted og gjøres lett tilgjengelig på ny intranett-side, også via mobil. Videre har det på stabsnivå, vært fokus på viktigheten av intern kompetansutveksling for å sikre kompetansemessig overlapping. Dette for å redusere sårbarhet i sentrale funksjoner. Arbeidet vil fortsette i 2018. Det er videre kontinuerlig fokus på å ivareta og sikre god internkontroll innenfor informasjonssikkerhetsområdet, både internt og opp mot eksterne systemleverandører. Dette arbeidet har og blitt intensivert i 2017 gjennom forarbeid til og oppstart av kartleggingsarbeidet knyttet til innføring av ny personvernforordning fom 25.05.18.

HMS

NDR har som overordnet mål å være en bærekraftig og utviklingsorientert organisasjon, herunder et delmål om å sikre et trygt, godt og inkluderende

arbeidsmiljø. Vårt HMS arbeid er basert på faste løpende rutiner knyttet til Arbeidsmiljølovens krav om et systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheten.

NDR er en IA-bedrift og samarbeider med NAV arbeidslivsenter om forebygging av sykefravær, og har i den forbindelse en handlingsplan for IA arbeidet. NDR er tilknyttet en profesjonell aktør på leveranse av bedriftshelsetjenester, som bistår oss i vårt HMS oppfølgingsarbeid (HMS handlingsplan). Virksomheten har bl.a. ukentlig fellestrim og årlig velferdsdag som to av flere tiltak. Vi har et aktivt arbeidsmiljøutvalg, noe som sikrer tett og god oppfølging på et tidlig stadium. Det gjennomføres årlige vernerunder og opplæring i brannslukking og førstehjelp. Det rapporteres fast på avvik via AMU med dertil hørende oppfølging. Fokuset er på å forebygge og være i forkant, fremfor å reparere, noe som også krever et kontinuerlig holdningsarbeid på alle nivå.

PERSONAL- OG ORGANISASJONSMESSIGE FORHOLD

NDR har gjennom deler av 2016 og 2017 vært opptatt med organisasjonsutvikling gjennom omorganisering, med bred involvering og bruk av eksternt bistand i prosessen. Ny organisering ble gjort gjeldende fra 01.04.17, med påfølgende implementering.

Stab er utvidet som følge av omorganiseringen, mens øvrige avdelinger er redusert tilsvarende. Stab er tilført drift/eiendom (inkl. IKT og beredskap) og en kulturminnefaglig stilling fra Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein, videre Kommunikasjon og markedsføring fra Publikumsavdelingen og Nasjonalt Pilegrimssenter. Med dette ligger nå alle fellestjenester i NDR i stab.

Det er totalt benyttet 70,0 årsverk i 2017. To av disse er relatert til renhold i domkirken og kontorer for menigheten, og omfattes av driftsavtalen NDR har med Kirkelig Fellesråd i Trondheim - med en tilsvarende refusjon.

Økningen i årsverk bunner i økt antall lærlinger ved Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein, og helårseffekt og en ny stilling ved Nasjonalt Pilegrimssenter.

UTVIKLING ÅRSVERK

Enhet År	Stab ¹	Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein	Publikumsavdeling	Nasjonalt pilegrimssenter	Totalt
2015	4,7	39,7	17,3	-	61,7
2016	6,3	39,5	18,5	1,6	65,9
2017 ²	17,8	31,7	17,7	2,8	70,0

¹ I tillegg kommer en ansatt i 50 % stilling knyttet til NAV programmet VTA (varig tilrettelagt arbeid).

² I 2017 fordeler stillingene seg internt annerledes sml. med øvrige år som følge av omorganisering 01.04.17.

LÆRLINGER

I august 2017 startet det fire nye lærlinger ved NDR; tre i steinhuggerfaget og en tømrerlærling. Fra før av har NDR to lærlinger i smedfaget. Totalt 6 lærlinger.

UTVIKLING EGENMELDT OG LEGEMELDT SYKEFRAVÆR

Type sykefravær	Egenmeldt (%)			Legemeldt (%)			Totalt
	Kvinner	Menn	Sum	Kvinner	Menn	Sum	
År							
2015 ¹	1,4	1,0	1,2	1,3	4,8	3,2	4,4
2016 ¹	2,3	1,2	1,7	2,7	2,6	2,6	4,3
2017	1,3	1,9	1,5	3,5	4,8	4,2	5,7

¹ Tallene er endret for 2015 og 2016 grunnet mer nøyaktig uttak fom 2017

Selv om vi kun rapporterer legemeldt sykefravær til NAV, ser vi likevel at det er viktig å få med helheten gjennom også å ta med egenmeldt sykefravær i årsrapporten. Dette særlig etter at antall egenmeldingsdager ble utvidet ifm inngåelse av avtale om inkluderende arbeidsliv (IA).

Sykefraværet i 2017 er høyere enn tidligere år. Det er en målsetting om at legemeldt fravær ikke skal overskride 4 %. Med et resultat på legemeldt sykefravær for 2017 på 4,2 % er ikke dette målet nådd. Det er særlig de langvarige legemeldingene som øker. Dette skyldes i hovedsak alvorlig sykdom, og er ikke arbeidsplassrelatert. Det jobbes planmessig og godt med oppfølging.

PROGRAM FOR STYRING OG LEDELSE I STATEN (2014-2017)

NDRs ledergruppe har gjennomført Difis e-læringsprogram for ledere i staten gjennom en planmessig prosess høsten 2016 og våren 2017, mens en leder, etter omorganiseringen har deltatt på Difis kurs for nye ledere i staten del 1 og 2.

LIKESTILLING

NDR arbeider målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering jf. aktivitetsplikten. Dette gjennom ulike tiltak i handlingsplan for likestilling for perioden 2017-2020. I tillegg vises det til NDRs IA-avtale og handlingsplan for IA som godt verktøy for et inkluderende og mangfoldig arbeidsliv. NDR legger ved rekruttering vekt på å få en bedre kjønnsfordeling innenfor de ulike stillingsgruppene og utover det rekruttere bredt, også internasjonalt, noe som bidrar til et mangfoldig og utviklende arbeidsmiljø.

KJØNNSFORDELING¹

Stillingskategori	Totalt		Ledere ²		Øvrige	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Alle ansatte (%)	49,3	50,7	20,0	80,0	51,6	48,4
Heltidsansatte (%)	42,6	57,4	20,0	80,0	44,9	55,1
Deltidsansatte (%)	73,3	26,7	0	0	73,3	26,7
Gjennomsnittslønn (i 1 000 kr)	466	501	750	808	457	462

¹ Det er tatt utgangspunkt i fast ansatte pr 31.12.17.

² I lønnsforhandlinger jf. HTA er øverste ledelse definert som direktør, avdelingsdirektører og administrasjonssjef

NDR har lav turnover, det er derfor små endringer over tid. Kvinner har i snitt noe lavere lønn enn menn.

SAMFUNNSSIKKERHET OG BEREDSKAP

NDR sitt hovedansvar er å forvalte kulturhistoriske bygninger og nasjonalsymbol som Nidaros domkirke og Erkebispegården. Kulturdepartementet stiller i den forbindelse særskilte forventninger til NDRs arbeid knyttet til sikkerhet og beredskap jf. avholdt seminar 16.11.17. NDR ivaretar sitt ansvar gjennom planmessig og løpende drift, vedlikehold og restaurering. Alle bygg har brann- og innbruddssikring, og adgangskontroll/overvåkning skjer gjennom kameraer, låssystem og adgangskort. NDR har døgnvakt gjennom egen driftsvaktordning og vakselskap. Det er særskilte sikkerhetsrutiner knyttet til riksregaliene, som vurderes løpende av Riksregaliekomiteen.

Det er startet opp en revidering av krise- og beredskapsplanen. Arbeidet med plan for prioritering og behandling av objekter i tilfelle uønskede hendelser er godt i gang, og vil bli sluttført i 2018. Kriseøvelse gjennom et scenario er avholdt. I høst oppstod det skade på Nidarosdomen. Dette gjorde at vi i en ellers så stille høstferieuke med mange borte, også fikk testet krisekommunikasjon og samhandling under stor geografisk spredning. Evalueringen i ettertid konkluderte med god håndtering og læring, med rom for noen forbedringer. Videre er det gjort forebyggende tiltak gjennom innstallering av flere kamera knyttet til Besøksenteret.

Det er ikke endringer i risikobildet. Politiet holder NDR oppdatert mht vurdering av risiko. Overordnet ROS-analyse ble første gang utarbeidet i 2016, og er i 2017 revidert med mindre justeringer etter avholdt kriseøvelse. Denne oversendes som vedlegg til årsrapporten.

REVISJONSMERKNADER FRA RIKSREVISJONEN

Riksrevisjonens konklusjon i revisjonsberetningen for 2016 var at NDRs årsregnskap gir i det alt vesentlige et dekkende bilde av virksomhetens disponible bevilgninger og regnskapsopplysninger som er rapportert til statsregnskapet, den finansielle stillingen per 31.12.2016 og av resultater og kontantstrømmer for det avsluttede regnskapsåret i samsvar med regelverk for statlig økonomistyring, herunder anbefalte statlige regnskaps-standarder i Norge. Basert på Riksrevisjonens revisjon av årsregnskapet og kontrollhandlinger de har funnet nødvendig iht ISSAI-ene, er de ikke kjent med forhold som tilsier at NDRs disponering av bevilgningene er i strid med de administrative bestemmelsene om økonomistyring (ref. revisjonsberetning for 2016).

FELLESFØRINGER FRA KMD

NDR har fokus på å følge opp den digitale utviklingen der det er hensiktsmessig og gir gevinst, for på den måten å bedre løse våre oppgaver på alle nivå og alle fagområder. I 2017 er det arbeidet systematisk med å utnytte tildelte ressurser bedre og øke produktiviteten. Digitalisering av arbeidsprosesser og tjenester (digitalt førstevalg) har vært og vil fortsette å være et sentralt virkemiddel i dette arbeidet, sammen med omorganisering (ny organisering gjeldende fom 01.04.17), prosessforbedringer og forenklinger der det er mulig, og annen bruk av teknologi. Kort sagt jobbe smartere i alle deler av organisasjonen. Herunder dra veksler på synergieffekter ved omorganiseringen.

NDR utfordres mht tilstrekkelig IKT-kompetanse internt. Det er ikke funnet rom for å øke stillingsressursen knyttet til IKT, og fokuset fremover blir å løse oppgavene på best mulig måte gjennom å spille på de samarbeidspartnere og nettverk vi har til rådighet. Videre er det viktig å ha faste årlige midler til oppgradering av eksisterende programvare og ev nødvendige nyanskaffelser.

Iverksatte og planlagte effektiviseringstiltak, særlig knyttet til digitalisering, er gjennomført i alle deler av organisasjonen. Det vises til fylldig omtale i kapittel 3 under overordnede mål 1,3 og 4. I tillegg har NDR følgende iverksatte og planlagte tiltak:

- Egen arkivdatabase etablert adskilt fra kirken, med større rom for egne tilpasninger
- Elektronisk fakturahåndtering, inngående og utgående, tatt i bruk
- For å forbedre internkommunikasjon ved NDR utvikles det ny intranettside opp mot eksisterende nettside, med lansering april 2018. Dette for å sikre at ulike informasjonsutvekslingsbehov dekkes ett sted. Løsningen tilrettelegges for mobil
- Utarbeidelse av en komplett digital Internkontrollhåndbok via nye intranett
- Eksisterende avtale med ekstern plattformleverandør vurdert iht digitaliserings- rundskriv, og videreføres etter forhandlinger til en konkurransedyktig pris
- Vår 2018 skal vi avvikle flere delsystem på tidsregistrering, og samle det i et system
- Anskaffet og tatt i bruk digitalt rekrutteringssystem med kobling mot arkivsystem
- Videokonferanseutstyr monteres januar 2018, ett stasjonært og ett mobilt, for å spare reisekostnader-/tid der det er mulig
- Planlagt prosjekt i 2018 med fokus på økt inntjening på egne varer og tjenester
- Fokus på kompetanseutveksling internt for å redusere sårbarhet ved fravær
- Redusere bruk av konsulenter og prioritere å bygge opp under/utvikle vår egen faglighet, og derigjennom beholde kompetansen i egen organisasjon
- Fokus på å prioritere både tidsressurs og øvrige midler inn mot det vi må og bør gjøre for å sikre egen relevans i fremtiden, og unngå å spre ressursene for mye
- Kontinuerlig utfordre hele organisasjonen på å søke nye inntektskilder
- Pågående samarbeidsprosjekt med Trondheim kommune med fokus på klima, herunder energieffektivisering i Nidaros domkirke
- En medarbeidere tar Masterutdanning med vekt på digitalisering og innovasjon

Når det gjelder gevinstrealisering er det ingen frigjøring av rene økonomiske gevinster, heller tvert imot jf. store anskaffelses- og driftskostnader. Gevinstrealisering skjer ved at NDR får utført mer med samme mengde ressurser, og oppnår bedre kvalitet og kontroll. Dette bidrar samfunnsmessig til bedre tjenester og at organisasjonen på sikt kan bruke mindre tid på løpende drift og mer tid på utvikle og forbedre.

NDRs utfordring er at innføring av nye digitale løsninger gir høyere kostnader både på kort og lang sikt. Det er krevende å finne rom for midler til programvare når en stadig større del av budsjettet brukes til å dekke faste løpende utgifter samtidig som store investeringsprosjekter går over ordinær driftsramme.

5 VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Av forhold i og utenfor virksomheten som kan innvirke på virksomhetens evne til å løse samfunnsoppdraget på sikt, står et forhold sentralt; å beholde den særskilte håndverks- kompetansen innenfor de kulturhistoriske restaureringsfagene som er samlet i NDR. For å kunne opprettholde og utvikle posisjonen som nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein, er det avgjørende for NDR å beholde denne kompetansen. Det er nå økende nasjonal etterspørsel etter denne type kompetanse. NDR utfordres gjennom at vi ligger til dels betydelig lavere i avlønning enn andre aktører. Det er i den forbindelse rettet et innspill til Kommunal- og moderniseringsdepartementet ifm tariffoppgjøret for 2018. Målet er å sikre et tilstrekkelig antall gode fagfolk for å bevare de kulturhistoriske håndverksfagene i et langsiktig perspektiv. Det er avgjørende for å kunne bevare den immaterielle kulturarven og sikre Norges mest betydelige kulturminner, Nidarosdomen og Erkebispegården.

Videre merker NDR svært godt at det økonomiske handlingsrommet minker år for år. Det er kuttet i bevilgningene direkte og indirekte gjennom hhv effektiviseringsnedtrekk og økt merverdiavgift på inngangsbilletter. Effektivisering gjennom bl.a. økt digitalisering gir ikke besparelser i form av kroner, men gir flere og bedre tjenester. En stadig større del av budsjettet brukes til å dekke faste løpende utgifter samtidig som store investerings-prosjekter spiser av ordinær driftsramme. Konsekvensene kan bli kompetanseflukt og redusert kapasitet til å ivareta vårt samfunnsoppdrag på en kvalitetsmessig og

5 VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

effektiv måte. Stadig trangere rammer gir lite rom for gode langsiktige valg. Kravet til egeninntjening øker og arbeidet med å hente inntekter eksternt må intensiveres.

Virksomheten har over år arbeidet med å sikre leveranse av riktig steinkvalitet til ulike behov. Vi har fortsatt ikke fullgode resultat fra noen av de aktuelle forekomstene som det er utført undersøkelser i, og kartleggingen må fortsette.

Med et relativt stort inntektsbudsjett er vi svært sårbare for inntektssvingninger dersom besøkstallet faller. Svikt i verdensøkonomien eller terror kan få store konsekvenser for mulighetene til å ivareta vårt oppdrag. Dette er eksterne forhold vi ikke kan påvirke. Med vårt målrettede og langsiktige kommunikasjons- og markedsarbeid - nasjonalt og internasjonalt - har vi god tro på at økningen i antall besøkende vil fortsette, om enn ikke i så store sprang som de par siste årene.

I løpet av 2018 spikres de siste detaljer for feiringen av NDRs 150-års jubileum i 2019 med stort lysprosjekt i Nidarosdomen og flere bokutgivelser. Håpet er at statlige myndigheter og kulturinteresserte sponsorer vil bidra. Planene tyder på en meget vital 150-åring som med dyktige og engasjerte medarbeidere evner å kombinere godt middelalder håndverk med moderne organisasjonsforvaltning.

LEDELSESKOMMENTARER ÅRSREGNSKAP 2017**FORMÅL**

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) ble opprettet i 1869 og er underlagt Kulturdepartementet. NDR er et ordinært statlig forvaltningsorgan som fører regnskap i henhold til kontantprinsippet, slik det fremgår av prinsippnotene til årsregnskapet. NDRs hovedmål er at Nidaros domkirke skal forvaltes i respekt for det formål den skal tjene, og både Nidaros domkirke og Erkebispegården skal forvaltes i samsvar med sin kulturhistoriske betydning. Ved stortingsvedtak ble Nasjonalt Pilegrimssenter fra 1. juli 2016 lagt inn under NDR.

Årsregnskapet utgjør del VI i årsrapporten til Kulturdepartementet.

BEKREFTELSE

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten. Årsregnskapet gir et dekkende bilde av NDRs disponible bevilgning, regnskapsførte utgifter og inntekter.

VURDERING AV VESENTLIG FORHOLD

I 2017 har NDR disponert en samlet tildeling på utgiftssiden med kr. 76 247 000 (post 01).

For å kunne disponere tildelingen fullt ut har NDR et inntektskrav på til sammen kr. 33 867 000. Netto tildeling er ut fra dette kr. 42 380 000.

I tillegg forvalter NDR kr. 5 682 000 under post 71 tilskuddsbevilgning for å yte tilskudd til regionale pilegrimssentre.

I 2017 hadde NDR inntekter ut over inntektskravet på til sammen kr. 1 584 000. Herunder ble det gitt kr 2 400 000 i «Spillemidler» til merking og utbedring av pilegrimsleden.

Driftsutgifter kom på til sammen kr. 76 512 000, noe som gir en merutgift ut over tildeling med kr. 265 000. Merutgiftene dekkes inn av merinntektene.

Det gjenstår etter dette et mindre forbruk med kr. 1 319 000. Dette er søkt overført til 2018.

Artskontorrapporteringen viser at rapporterte utgifter til lønn, personalkostnader og sosiale utgifter beløper seg til kr. 42 542 000. Utbetalinger til drift beløper seg til kr. 33 951 000 og utbetalinger av tilskudd til regionale pilegrimssentre til kr. 5 700 000.

Av større ressurskrevende tiltak og prosesser som ble gjennomført i 2017 kan følgende trekkes frem:

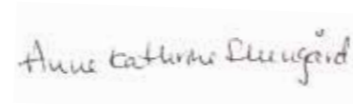
- Videreføring av arbeidet med totalrehabilitering av Artilleribyggget.
- Videreføring av restaureringen av Kongeinngangen på Nidaros domkirke.
- Konserveringsarbeider på kalkmaleriene i Erkebispegårdens nordfløy (Regalierrommet).
- Videreføring av arbeidet med utredning av steinbrudd.
- Arrangør av internasjonalt kalkforum og smedfestival.
- Oppgradering og utbedring av pilegrimsledene med bedre merking og skilting gjennom «Spillemidler».
- Arrangør av pilegrimsvandring for kulturministeren med gjester.
- Produksjon av den temporære utstillingen «Dronningens ja» i Erkebispegården.
- Videreutvikling av digitale tjenester til kampanjer og publikumstilbud.
- Publikumsarrangement i forbindelse med visning av TV-serien Anno, med Erkebispegården som lokasjon.
- Omorganisering med påfølgende implementering.
- Følge opp den digitale utviklingen i organisasjonen som helhet.

Mellomværende med statskassen utgjorde pr. 31.12.2017 kr. -297 927. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeld mellomværende består av.

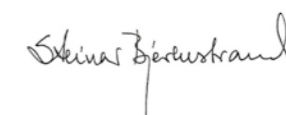
TILLEGGSOPPLYSNINGER

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for NDR. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2018.

Trondheim, mars 2018

Anne Kathrine Slungård
Styreleder

Steinar Bjerkestrand
Direktør

PRINSIPPNOTE TIL ÅRSREGNSKAPET

Årsregnskap for Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- Regnskapet følger kalenderåret
- Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "Netto rapportert til bevilgningsregnskapet" er lik i begge oppstillingene.

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

BEVILGNINGSRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

ARTSKONTORRAPPORTERINGEN

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

OPPSTILLING AV RAPPORTER

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2017

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Postekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2017	Merutgift (-) og mindretgift
0342	Driftsutgifter	01		A	76 247 000	76 512 000	-265 000
0342	Tilskudd til regionale pilgrimsentre	71		A	5 682 000	5 682 000	0
1633	Nettoordning for mva i staten	01			0	1 174 228	
<i>Sum utgiftsført</i>					81 929 000	83 368 228	
Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Postekst		Samlet tildeling*	Regnskap 2017	Merinntekt og mindreinntekt(-)
3342	Salgsinntekter mv.	01			29 086 000	30 131 649	1 045 649
3342	Ymse inntekter	02			4 781 000	5 319 020	538 020
5309	Tilfeldige inntekter	29			0	128 966	
5700	Arbeidsgiveravgift	72			0	5 275 824	
<i>Sum inntektsført</i>					33 867 000	40 855 459	
<i>Netto rapportert til bevilgningsregnskapet</i>						42 512 769	
Kapitalkontoer							
60053301	Norges Bank KK /innbetalinger					42 830 604	
60053302	Norges Bank KK/utbetalinger					-84 853 457	
703884	Endring i mellomværende med statskassen					-489 916	
<i>Sum rapportert</i>						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
					31.12.2017	31.12.2016	Endring
703884	Mellomværende med statskassen				-297 927	191 989	-489 916

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider**Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter**

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
0342 01	671 000	75 576 000	76 247 000
0342 71	0	5 682 000	5 682 000

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter(-)	Merutgift(-)/mindretgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparing(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
0342 01	Tildeling	-265 000			1 584 000			1 319 000	3 812 000	1 319 000
0342 71	Tilskuddsbevilgning							0		

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2017

	Note	2017	2016
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	2 560 000	1 767 698
Salgs- og leieinntekter	1	32 890 670	29 365 966
Andre inntekter	1	0	0
<i>Sum inntekter fra drift</i>		35 450 670	31 133 663
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	42 541 734	35 332 595
Andre utbetalinger til drift	3	33 951 406	28 714 738
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		76 493 140	64 047 333
Netto rapporterte driftsutgifter		41 042 470	32 913 670
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling av finansutgifter	4	860	1 040
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		860	1 040
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		860	1 040
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	0	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	5 700 000	2 145 040
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		5 700 000	2 145 040
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		128 966	126 573
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		5 275 824	4 360 372
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		1 174 228	920 752
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-4 230 561	-3 566 192
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		42 512 769	31 493 558
Oversikt over mellomværende med statskassen **			
Eiendeler og gjeld		2017	2016
Fordringer		0	61 333
Kasse		269 637	238 694
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-1 327 368	-1 391 981
Skyldige offentlige avgifter		756 769	1 282 073
Annen gjeld		3 035	1 869
Sum mellomværende med statskassen	8	-297 927	191 989

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Tilskudd fra kommunale og fylkeskommunale etater	2 400 000	1 767 698
Tilskudd fra organisasjoner og stiftelser	150 000	0
Tilskudd fra næringsliv og private	10 000	0
Sum inntekter fra tilskudd og overføringer	2 560 000	1 767 698
<i>Salgs- og leieinntekter</i>		
Salgsinntekt varer, avgiftspliktig	4 665 718	4 272 203
Billettsalg, avgiftspliktig	17 720 706	15 971 404
Salgsinntekt tjenester, avgiftspliktig	1 851 195	75 505
Restaureringsoppdrag, avgiftspliktig	828 706	1 773 889
Verkstedoppdrag, avgiftspliktig	0	132 329
Salgsinntekt varer, avgiftsfri	1 085 493	1 180 297
Arkivavgift, avgiftsfri	2 000	1 000
Billettsalg, avgiftsfri	215	5 000
Konsertbilletter, avgiftsfri	598 395	665 298
Salgsinntekt tjenester, avgiftsfri	683 321	233 656
Inntekter fra salg av oppdrag, avgiftsfri	0	18 776
Leieinntekt fast eiendom, avgiftspliktig	1 152 638	967 228
Leieinntekt fast eiendom, unntatt avgiftsplikt	2 011 477	1 932 443
Leieinntekter repr.lokaler, møterom mv, avgiftspliktig	1 073 570	1 219 722
Leieinntekter repr.lokaler, møterom mv, unntatt avgiftsolikt	1 092 650	916 216
Annen leieinntekt	124 587	1 000
Sum salgs- og leieinntekter	32 890 670	29 365 966
Sum inntekter fra drift	35 450 670	31 133 663

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 2 Utbetalinger til lønn

	31.12.2017	31.12.2016
Lønn	34 032 886	31 151 100
Arbeidsgiveravgift	5 275 824	4 360 372
Pensjonsutgifter*	3 692 287	0
Sykepenges og andre refusjoner (-)	-1 444 486	-898 830
Andre ytelser	985 223	719 954
Sum utbetalinger til lønn	42 541 734	35 332 595
Antall årsverk:	70	66

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2017	31.12.2016
Husleie	5 048 348	3 713 015
Vedlikehold egne bygg og anlegg	4 715 418	3 878 323
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	5 887 240	5 780 651
Driftsmateriale	395 276	1 028 724
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	15 631	61 718
Mindre utstyrsanskaffelser	1 215 386	821 838
Leie av maskiner, inventar og lignende	572 944	563 624
Drift transportmidler	69 572	70 401
Datakommunikasjon, telefon og porto	1 652 231	1 303 042
Konsulenter og andre kjøp av tjenester fra eksterne	5 501 779	5 999 771
Varekostnad (videresalg)	2 781 097	3 211 484
Markedsføring/profilering	3 128 259	393 093
Reiser og diett	1 144 815	600 606
Kurs, seminar mv	1 158 815	540 285
Medlemskontingenter	141 290	121 537
Øvrige driftsutgifter	523 305	626 625
Sum andre utbetalinger til drift	33 951 406	28 714 738

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2017	31.12.2016
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	860	1 040
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	860	1 040

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2017	31.12.2016
Tilskudd Regionale pilegrimsenter	5 700 000	2 145 040
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	5 700 000	2 145 040

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2017	31.12.2017	Forskjell
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	821 664	0	821 664
Andre fordringer	0	0	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	269 637	269 637	0
Sum	1 091 301	269 637	821 664
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	62 849	0	62 849
Skyldig skattetrekk	-1 327 368	-1 327 368	0
Skyldige offentlige avgifter	617 334	756 769	-139 435
Annen kortsiktig gjeld	3 035	3 035	0
Sum	-644 150	-567 564	-76 586
Sum	447 151	-297 927	745 078

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B

NIDAROS DOMKIRKES
RESTAURERINGSARBEIDER
Org. nr.: 938966397

Riksrevisjonens beretning

Til Nidaros domkirkes restaureringsarbeider

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Riksrevisjonen har revidert Nidaros domkirkes restaureringsarbeiders årsregnskap for 2017. Årsregnskapet består av ledelseskomentarer og oppstilling av bevilgnings- og artskontorrapportering, inklusiv noter til årsregnskapet for regnskapsåret avsluttet per 31. desember 2017.

Bevilgnings- og artskontorrapporteringen viser at 42 512 769 kroner er rapportert netto til bevilgningsregnskapet.

Etter Riksrevisjonens mening gir Nidaros domkirkes restaureringsarbeiders årsregnskap et dekkende bilde av virksomhetens disponible bevilgninger, inntekter og utgifter i 2017 og av mellomværende med statskassen per 31. desember 2017, i samsvar med regelverk for statlig økonomistyring.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med *lov om Riksrevisjonen, instruks om Riksrevisjonens virksomhet* og internasjonale standarder for offentlig revisjon (ISSAI 1000–2999). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet under «Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet». Vi er uavhengige av virksomheten slik det kreves i lov og instruks om Riksrevisjonen og de etiske kravene i ISSAI 30 fra International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI's etikkregler), og vi har overholdt de øvrige etiske forpliktelsene våre i samsvar med disse kravene og INTOSAI's etikkregler. Etter vår oppfatning er revisjonsbevisene vi har innhentet tilstrekkelige og hensiktsmessige som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon i årsrapporten

Ledelsen er ansvarlig for årsrapporten, som består av årsregnskapet (del VI) og øvrig informasjon (del I–V). Riksrevisjonens uttalelse omfatter revisjon av årsregnskapet og virksomhetens etterlevelse av administrative regelverk for økonomistyring, ikke øvrig informasjon i årsrapporten (del I–V). Vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese den øvrige informasjonen i årsrapporten. Formålet er å vurdere om det foreligger vesentlig inkonsistens mellom den øvrige informasjonen, årsregnskapet og kunnskapen vi har opparbeidet oss under revisjonen. Vi vurderer også om den øvrige informasjonen ser ut til å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere dette i revisjonsberetningen.

Det er ingenting å rapportere i så måte.

Ledelsens, styrets og det overordnede departementets ansvar for årsregnskapet

Ledelsen og styret er ansvarlig for å utarbeide et årsregnskap som gir et dekkende bilde i samsvar med regelverk for økonomistyring i staten. Ledelsen og styret er også ansvarlig for å etablere den interne kontrollen som de mener er nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Det overordnede departementet og styret har det overordnede ansvaret for at virksomheten rapporterer relevant og pålitelig resultat- og regnskapsinformasjon og har forsvarlig internkontroll.

Riksrevisjonens oppgaver og plikter

Målet med revisjonen er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som gir uttrykk for Riksrevisjonens konklusjon. Betryggende sikkerhet er et høyt sikkerhetsnivå, men det er ingen garanti for at en revisjon som er utført i samsvar med *lov om Riksrevisjonen, instruks om Riksrevisjonens virksomhet* og internasjonale standarder for offentlig revisjon (ISSAI 1000–2999), alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir ansett som vesentlig dersom den, enkeltvis eller samlet, med rimelighet kan forventes å påvirke de beslutningene brukere treffer på grunnlag av årsregnskapet.

Vi utøver profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen, i samsvar med *lov om Riksrevisjonen, instruks om Riksrevisjonens virksomhet* og ISSAI 1000–2999.

Vi identifiserer og anslår risikoene for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten den skyldes misligheter eller utilsiktede feil. Videre utformer og gjennomfører vi revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer og innhenter tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon ikke blir avdekket, er høyere for feilinformasjon som skyldes misligheter, enn for feilinformasjon som skyldes utilsiktede feil. Grunnen til det er at misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, feilpresentasjoner eller overstyring av intern kontroll.

Vi gjør også følgende:

- opparbeider oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige ut fra omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om hvor effektiv virksomhetens interne kontroll er
- evaluerer om regnskapsprinsippene som er brukt, er hensiktsmessige, og om tilhørende opplysninger som er utarbeidet av ledelsen, er rimelige
- evaluerer den totale presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene
- evaluerer om årsregnskapet representerer de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et dekkende bilde

Vi kommuniserer med ledelsen og styret og informerer det overordnede departementet, blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen og når revisjonsarbeidet skal utføres. Vi vil også ta opp forhold av betydning som er avdekket i løpet av revisjonen, for eksempel svakheter av betydning i den interne kontrollen.

Når det gjelder forholdene som vi tar opp med ledelsen og styret, og informerer det overordnede departementet om, tar vi standpunkt til hvilke som er av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet, og avgjør om disse skal regnes som sentrale forhold ved revisjonen. De beskrives i så fall i et eget avsnitt i revisjonsberetningen, med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring. Forholdene omtales ikke i beretningen hvis Riksrevisjonen beslutter at det er rimelig å forvente at de negative konsekvensene av en slik offentliggjøring vil være større enn offentlighetens interesse av at saken blir omtalt. Dette vil bare være aktuelt i ytterst sjeldne tilfeller.

Dersom vi gjennom revisjonen av årsregnskapet får indikasjoner på vesentlige brudd på administrative regelverk for økonomistyring, gjennomfører vi utvalgte revisjonshandlinger for å kunne uttale oss om hvorvidt det er vesentlige brudd på slike regelverk.

Konklusjon knyttet til administrative regelverk for økonomistyring

Vi uttaler oss med moderat sikkerhet om hvorvidt vi er kjent med forhold som tilsier at virksomheten har disponert bevilgningene på en måte som i vesentlig grad strider mot administrative regelverk for økonomistyring. Uttalelsen bygger på ISSAI 4000-serien for etterlevelsesrevisjon. Moderat sikkerhet for uttalelsen oppnår vi gjennom revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi finner nødvendige.

Basert på revisjonen av årsregnskapet og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til ISSAI 4000-serien, er vi ikke kjent med forhold som tilsier at virksomheten har disponert bevilgningene i strid med administrative regelverk for økonomistyring.

Oslo; 24.04.2018

Etter fullmakt

Tor Digranes
ekspedisjonssjef

Harald Haugen
avdelingsdirektør

Brevet er ekspedert digitalt og har derfor ingen håndskreven signatur